

STRAKAPOUD MALÝ (DENDROCOPOS MINOR)

Robert Doležal

Pohybem v tenkých koncových větvích stromů připomíná strakapoud malý spíše pěvce než šplhavce.
Foto: Dušan Boucný

Pestrý, nebojácny, a přesto nenápadný. Tuto charakteristiku předposledního z našich šplhavců trefně doplňuje letitá publikace Malého Brehma: „Ačkoli jest to pták velmi živý, čilý a veselý, dlouho může býti skryt zraku našemu, poněvadž jeho nepatrnost ho chrání“. A komu tyto vlastnosti patří a proč je zde kladen důraz na velikost? Jedná se o stráčka. Tak se totiž říká strakapoudovi malému, který svojí velikostí zdárně konkuruje vrabci. Jde o miniaturního zástupce vzhledově dosti kompaktního rodu Dendrocopos, se kterým se setkáme především v nižších polohách po celém území naší republiky. Oproti nejběžnějšímu strakapoudovi velkému jsou ale jeho počty stonásobně menší, a proto je nutné mít oči otevřené, aby neunikl vaší pozornosti.

Rozšíření

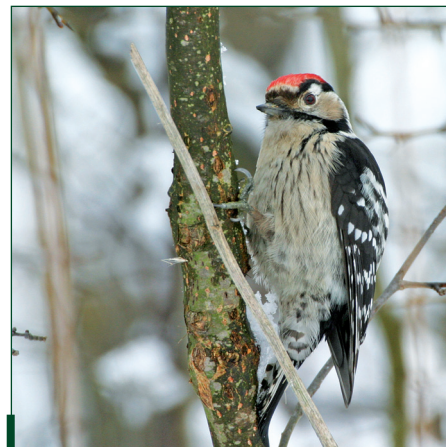
Strakapoud malý má stejně jako např. datel černý, strakapoud velký nebo bělohřbetý palearktický typ rozšíření. Znamená to, že jej v Eurasii nalezneme od Portugalska na západě po Kamčatku na východě. Na severu území zasahuje v Evropě až k hranici lesa, na jihu je pak jeho areál místy ostrůvkovitý. Jako jeden z mála šplhavců se vyskytuje na Britských ostrovech. Směrem k východu se jeho zeměpisná proměnlivost projevuje v rozdělení do 14 poddruhů, přičemž mezi Baltem a Alpami (tedy i u nás) žije ssp. *hortorum*, strakapoud malý středoevropský (Hudec a kol., 2005). Další subspecie, zřejmě geneticky izolovaná, obývá

severovýchodní Alžír a severozápadní Tunis (Šťastný et al., 2006).

Odhad evropské hnízdní populace je vyšší než 450 000 párů (25–49 % populace celkové) a mezi roky 1970 a 2000 byla hodnocena i přes určitý pokles v některých evropských zemích jako stabilní a zabezpečená (BirdLife International 2004). V České republice hnízdí podle údajů z let 2001–2003 cca 2,5–5 tis. párů a v Červeném seznamu figuruje strakapoud prostřední jako zranitelný druh (Šťastný et al., 2006).

Prostředí a způsob života

Nejčastěji, i když řidce, se stráček vyskytuje v nížinách a pahorkatinách, kde vyhledává menší

Strakapoud malý neboli stráček je nejmenším představitelem šplhavců u nás.
Foto: Dušan Boucný

Samec má na rozdíl od samice jasně červené temeno, což je jediné červené zbarvení, které v jeho opeření nalezneme.
Foto: Dušan Boucný

a světlejší listnaté lesy, nejraději lužní, doubravy, bučiny a smíšené porosty s dostatečným podílem starých mrtvých stromů. Nalezneme jej také v břehových porostech podél řek a rybníků, ve větších parcích, sadech a zahradách se starými stromy. Nejvyšší hnízdní hustoty dosahuje v lužních lesích (1–3 páry/10 ha). Jedná se o druh stálý, který se v pohnízdním období pohybuje v okruhu maximálně několika kilometrů od hnízdiště, což potvrzují i kontrolní odchyty. Mladí ptáci se v následujícím roce po vyvedení mohou usadit ve vzdálenosti větší (Hudec a kol., 2005).

Popis

Převážně černobílou kombinací svého opeření nevybočuje tento druh z řad ostatních strakapoudů. Jednoznačnou odlišností, jak už bylo zmíněno, je jeho velikost, kterou se blíží vrabci. Hlavu má kulatou, tělo zavalité, zobák poměrně krátký a tenký. Hřbet a křídla jsou černobíle příčně pruhované, na rozdíl od větších příbuzných mu chybí velké bílé oválné skvrny na ramenou, spodina těla je bělavá s tenkými, ale výraznými tmavými podélnými čárkami převážně na bocích. Mladí ptáci jsou zespodu nahnědlí. Samec se od samice liší jasně červeným temenem. Samice ho má špinavě hnědobílé. Ještě jedním znakem se odlišuje od větších strakapoudů, a to absencí červeně zbarveného podbřišku. I přes svoji velikost jde o ptáka, který se dokáže hlasitě ozývat. Nejhluchnější je začátkem jara, ale jeho vysoké jasné kikikiki... podobné hlasu poštolky či krutihlava můžeme zaslechnout v průběhu celého roku. Zjara také nepřítis hlasitě bubnuje na rezonující suché větve stromů. Po kmenech stromů nešplhá strakapoud malý moc často, spíše ho zahlédneme v korunách stromů, kde poskakuje po tenkých větvičkách jako sýkora.

Hnízdění a péče o mláďata

Zásnubní rituály probíhají u strakapouda malého od března do dubna a jejich podoba je skutečně neobvyklá. Ptáci tou dobou často přeletují od stromu ke stromu zvláštním pomalým „netopýřím“ letem, občas nehybně ustrnou, nebo se jeden s třepetáním křídel posunuje ke svému protějšku, který ho nehybně pozoruje. V tomto období také nejčastěji zaslechneme jejich bubnování, které je sice slabší, ale zase delší, než u ostatních druhů strakapoudů. Páření probíhá na větvi, hnízdění pak v dutině stromu, na které pracují buď oba ptáci, nebo výhradně samička. Dutinu si hloubí většinou každý rok novou. Protože má stráček dost slabý zobák, tak si dutinu vytesává ve ztrouchnivělých nebo jinak narušených kmenech a větvích listnatých stromů. Její zhotovení trvá přibližně 14 dní a nejčastěji si pro ni vybírá buk, osiku, vrbu, jabloni nebo olši. Průměrná výška dutiny nad zemí je asi 5 metrů, její hloubka bývá 20–30 cm, ale i méně, její průměr je cca 8 cm a průměr kruhovitého vletového otvoru činí 2,6–3,7 cm. Koncem dubna a v první polovině května začíná samice snášet čistě bílá, lesklá vejce. Obvykle je jich 5–6 a následujících 11–12 dní se na nich střídají v sezení oba rodiče. O mláďata se starají také oba ptáci. Hnízdní péče trvá 18–21 dní a dospělí ptáci se v blízkosti mláďat po opuštění hnízda zdržují ještě další jeden nebo dva týdny (Hudec a kol., 2005).

Spíše než tesáním získává potravu sběrem ve skulinách kůry, mezi listy a na stoncích větších bylin. Foto: Radomír Jirsák

Potrava

Potrava je po celý rok živočišná, pouze v zimě je doplněna semeny. Dominuje v ní hmyz, hlavně brouci, méně mravenci a dvoukřídlí. Při přemnožení konzumuje housenky i dospělce obaleče dubového (*Tortrix viridana*), na lípách kůrohloda lipového (*Ernopus tiliae*) včetně larev, ve smřčinách vydlabává drobnější druhy kůrovců a korních druhů červotočů rodu *Anobius*. Mláďata bývají krmena mšicemi (*Eriosoma lanuginosum*). Potravu hledá strakapoud malý ve štěrbinách kůry, v chomáčích suchého listí na koncích větví nebo i na stoncích silnějších bylin. Vzácně ji dobývá ze silně ztrouchnivělého dřeva. V zimě také občas navštěvuje krmítka (Hudec a kol., 2005).

Ochrana

Zvažovat v případě šplhavců užití umělých budek coby prostředku jejich praktické ochrany v lese je bezpředmětné. Neuvažujeme-li krutihlava obecného (LP 07/2011), tak tito ptáci budky nevyhledávají a výjimečně v nich zahnízdí právě jen strakapoud malý. Znamená to, že ochranná opatření zmíněná u předchozích druhů šplhavců beze zbytku platí i pro nejmenší druh tohoto řádu – strakapouda malého. Z hlediska jeho ekologických nároků a vázanosti na listnaté lesy nižších poloh, velké parky, zahrady a sady s dostatkem starých stromů, zde můžeme připomenout opatření uvedená již dříve u druhů s podobnými nároky, tj. u strakapouda jižního (LP 12/2011) a strakapouda prostředního (LP 02/2012). V případě starých sadů, alejí, parků a břehových porostů by měla opatření směřovat k udržení starých porostů na stávajících lokalitách a k jejich včasné, postupné a hlavně adekvátní náhradě, byť na úrovni jednotlivých stromů. V lesních porostech pak jde o zachování dostatečného množství doupných a odumřelých stromů a jejich zbytků, ochrana starých porostů s prodloužením obmýti a aplikace podrostního způsobu obnovy a clonných sečí s cílem vytvořit věkově a druhově bohatě strukturované porosty.

Seznam použité literatury je k dispozici u autora.

Další fotografie je možné zhlédnout na internetových stránkách autorů fotek: www.birdphoto.cz a www.jirsaphoto.com

Autor:

Ing. Robert Doležal

www.birdwatcher.cz

E-mail: dodin@post.cz